

МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФЕРМЕРІВ

MODELING THE PROCESS OF DEVELOPMENT OF ECONOMIC COMPETENCE OF FUTURE FARMERS

У статті обґрунтовано актуальність формування економічної компетентності майбутніх фахівців з організації і технології ведення фермерського господарства в умовах трансформації аграрного сектору, цифровізації та зростання вимог до економічної ефективності господарювання. Метою дослідження є розроблення педагогічної моделі формування економічної компетентності, яка б інтегрувала теоретичні знання, практичні навички та інноваційні підходи до навчання. Методологічну основу становлять компетентнісний, системний, діяльнісний, особистісно-орієнтований, синергетичний та інтегративний підходи. У процесі дослідження застосовано методи педагогічного моделювання, аналізу, узагальнення, систематизації та експертного оцінювання.

Результатом дослідження стала авторська модель, що включає п'ять взаємопов'язаних блоків: цільовий – визначає мету й завдання формування економічної компетентності, що орієнтовані на досягнення запланованого результату; концептуально-методологічний – відображає наукові підходи, принципи та методологічні засади; суб'єктний – охоплює характеристики учасників освітнього процесу; змістово-технологічний – структурує зміст підготовки, методи, форми та засоби навчання; діагностувально-результативний – забезпечує оцінювання результатів і корекцію освітнього процесу. У моделі визначено педагогічні умови, етапи реалізації, критерії та рівні сформованості економічної компетентності. Запропоновано інтеграцію економічного змісту в професійні дисципліни, використання сучасних освітніх технологій (змішане навчання, кейс-метод, імітаційно-ігрові методи тощо) та створення сприятливого освітнього середовища.

Зроблено висновок, що представлена структурна модель розвитку економічної компетентності бакалаврів з організації і технології ведення фермерського господарства відображає мету, обґрунтовані завдання, методологічні підходи, принципи, фактори, педагогічні умови, етапи, структурні компоненти, критерії, показники досліджуваного феномена.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробленням методики впровадження моделі в освітню практику фахових коледжів, а також з оцінюванням її ефективності в умовах реального освітнього процесу.

Ключові слова: економічна компетентність, майбутні фахівці-фермери, модель,

методологічні підходи, принципи, етапи формування.

The article substantiates the relevance of developing economic competence in future specialists in the organization and technology of farming under the conditions of agricultural sector transformation, digitalization, and increasing demands for economic efficiency. The aim of the study is to develop a pedagogical model for forming economic competence that integrates theoretical knowledge, practical skills, and innovative teaching approaches. The methodological foundation is based on competency-based, systemic, activity-based, learner-centered, synergetic, and integrative approaches. The research employed methods of pedagogical modeling, analysis, generalization, systematization, and expert evaluation.

The result of the study is an original model comprising five interrelated components: the target component defines the goals and objectives of forming economic competence, aimed at achieving the intended outcomes; the conceptual and methodological component reflects scientific approaches, principles, and methodological foundations; the subject component includes the characteristics of participants in the educational process; the content-technological component structures the content of training, methods, forms, and means of instruction; and the diagnostic-resultative component ensures the assessment of outcomes and adjustment of the educational process.

The model outlines pedagogical conditions, implementation stages, criteria, and levels of economic competence formation. It proposes the integration of economic content into professional disciplines, the use of modern educational technologies (blended learning, case method, simulation and role-playing methods, etc.), and the creation of a supportive educational environment.

The conclusion emphasizes that the presented structural model for developing economic competence in bachelor students specializing in the organization and technology of farming reflects the goal, substantiated objectives, methodological approaches, principles, factors, pedagogical conditions, stages, structural components, criteria, and indicators of the studied phenomenon.

Prospects for further research are associated with the development of a methodology for implementing the model in the educational practice of vocational colleges, as well as evaluating its effectiveness in real educational settings.

Key words: economic competence, future farmer specialists, model, methodological approaches, principles, formation stages.

УДК 378.147:631.1:005.336.1
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2025/83.2.15>

Костючик А.Л.,
аспірант
Інституту професійної освіти
Національної академії педагогічних
наук України

Постановка проблеми у загальному вигляді.

У сучасних умовах трансформації аграрного сектору України особливої ваги набуває підготовка фахівців, здатних ефективно функціонувати в умовах ринкової економіки, глобалізації та цифровізації сільського господарства. Майбутні

бакалаври з організації і технології ведення фермерського господарства мають не лише володіти професійними знаннями у сфері аграрних технологій, а й бути економічно компетентними, здатними приймати обґрунтовані управлінські рішення, планувати та аналізувати господарську

діяльність. У зв'язку з цим виникає потреба у створенні ефективних моделей формування економічної компетентності, які б інтегрували теоретичні знання, практичні навички та інноваційні підходи до навчання.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю підвищення якості підготовки фахівців аграрного профілю в умовах динамічного розвитку фермерського господарства, зростання вимог до економічної обґрунтованості аграрної діяльності та потреби у формуванні підприємницького мислення у студентів. Сучасна система аграрної освіти потребує оновлення змісту, форм і методів навчання з урахуванням викликів часу, зокрема впровадження інноваційних технологій навчання як інструменту для розвитку економічної компетентності, що уможливить забезпечення підготовки конкурентоспроможних фахівців, здатних ефективно управляти фермерськими господарствами в умовах ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема професійної підготовки майбутніх фахівців аграрного профілю активно досліджується в сучасній педагогічній науці. У наукових працях підкреслюється, що ефективна підготовка бакалаврів до професійної діяльності в умовах ринку потребує інтеграції економічних знань, практичних навичок та підприємницького мислення. Значний внесок у дослідження різних аспектів професійної підготовки фахівців-аграріїв зробили вчені: С. Вітер, Д. Ващенко, С. Гончаренко, І. Зязюн, О. Локшина, П. Лузан, Н. Ничкало, В. Радкевич та інші. Їхні наукові праці охоплюють широкий спектр питань, зокрема концептуальні засади фахової підготовки, методи формування компетентностей, інтеграцію сучасних освітніх технологій у професійну освіту тощо. Приміром, у дослідженні Н. Олійник акцентується увага на необхідності модернізації системи професійної підготовки студентів-аграріїв, зокрема через впровадження інноваційних форм і методів навчання, що сприяють розвитку професійної компетентності, включаючи економічну складову [11]. Н. Борозенець у своїй роботі розглядає критерії та показники сформованості дослідницької компетентності студентів аграрних ЗВО, підкреслюючи значення міждисциплінарного підходу, зокрема інтеграції математичних дисциплін у підготовку майбутніх фахівців, що дозволяє формувати аналітичне мислення та здатність до економічного прогнозування [2].

Окремі аспекти формування економічної компетентності розглядаються у публікаціях, присвячених розвитку підприємницьких навичок у майбутніх фермерів, де наголошується на важливості практико-орієнтованого підходу та використання сучасних освітніх технологій [1; 3].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Таким чином, аналіз

наукових джерел свідчить про зростаючу увагу до проблеми формування економічної компетентності в аграрній освіті, однак питання моделювання цього процесу з урахуванням специфіки підготовки бакалаврів з організації і технології ведення фермерського господарства залишається недостатньо дослідженим, що й зумовлює актуальність обраної теми.

Мета статті полягає в висвітленні концептуальних положень моделювання процесу розвитку економічної компетентності майбутніх фермерів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Серед методів дослідження розвитку економічної компетентності майбутніх фахових молодших бакалаврів з організації і технології ведення фермерського господарства ключове місце посідає педагогічне моделювання. Його об'єктом виступає освітній процес, що реалізується або планується до реалізації в конкретному соціокультурному контексті [10, с. 92]. Моделювання (англ. *scientific modelling, simulation*; нім. *Modellieren, Modellierung*) – це метод наукового пізнання, що передбачає заміну об'єкта дослідження його аналогом – моделлю [10].

Розвиток економічної компетентності майбутніх фермерів потребує наявності цільової моделі як орієнтира. Поняття «модель» є багатозначним і динамічним. У педагогічному словнику С. Гончаренка модель трактується як умовне зображення або опис об'єкта, що зберігає його структурну подібність [5, с. 213]. Найбільш релевантним для нашого дослідження є визначення Є. Лодатка, який розглядає педагогічну модель як мисленнєву систему, що відображає властивості об'єкта дослідження або принципи його функціонування, репрезентовану у формі, притаманній певній соціокультурній практиці [10, с. 90]. Це визначення підкреслює нематеріальний, інформаційно-знаковий характер педагогічної моделі.

Відповідно до етапів, вимог і специфіки наукового моделювання [6; 7; 12; 14], мета створення моделі формування економічної компетентності майбутніх фахівців-фермерів визначається як очікуваний результат дослідницької діяльності [16, с. 322]. У цьому контексті розробляється педагогічна модель, що має структурно-змістовий характер і репрезентує ідеальний конструкт, сформований сукупністю взаємопов'язаних компонентів: цілей, завдань, наукових підходів, принципів, етапів, змісту, методів, форм, технологій тощо [14]. Вона має відображати логіку розвитку досліджуваного феномену, структурувати його складники та встановлювати взаємозв'язки між ними.

Спираючись на підходи М. Кабиш [7], маємо створити авторську модель, яка повинна відповідати низці вимог: цілісності – охоплення всіх структурних елементів освітнього процесу; ієрархічності – підпорядкованість нижчих рівнів вищим,

графічне представлення у формі дерева; концептуальності – опора на сучасні наукові підходи (системний, синергетичний, культурологічний, аксіологічний, діяльнісний, інформаційний, гуманістичний, компетентнісний, особистісно орієнтований); технологічності – проектування як конструкта, що охоплює етапи формування економічної компетентності; універсальності – можливість адаптації до інших спеціальностей; динамічності – врахування змін у професійній освіті, законодавстві та освітньому процесі фахових коледжів.

Таким чином, модель має відображати послідовність реалізації завдань професійно-економічної підготовки студентів і забезпечувати педагогів конкретними методичними інструментами для ефективного формування економічної компетентності майбутніх фермерів. Відповідно до підходів О. Дубасенюк [6], М. Кабиш [7], Є. Лодатка [10], І. Осадчого [12], модель розглядається як ієрархічно впорядкована система взаємопов'язаних елементів, що унаочнює процес цілеспрямованого засвоєння студентами комплексу економічних, техніко-технологічних, сільськогосподарських, правових знань, умінь і навичок, необхідних для розв'язання професійно-економічних завдань, а також розвитку морально-етичних цінностей і особистісно-професійних якостей.

У науковій літературі структура моделей формування компетентностей варіюється, однак найчастіше виокремлюють такі блоки: методологічно-цільовий, змістовий, суб'єктний, когнітивно-технологічний, діяльнісний, практичний, оцінно-результативний тощо [1; 3; 7; 9; 12]. У нашому дослідженні модель освітнього процесу представлена п'ятьма взаємопов'язаними ієрархічними блоками (рис. 1): *цільовий* – визначає мету й завдання формування економічної компетентності, що орієнтовані на досягнення запланованого результату; *концептуально-методологічний* – відображає наукові підходи, принципи та методологічні засади; *суб'єктний* – охоплює характеристики учасників освітнього процесу; *змістово-технологічний* – структурує зміст підготовки, методи, форми та засоби навчання; *діагностувально-результативний* – забезпечує оцінювання результатів і корекцію освітнього процесу. Природно, *цільовий блок* є центральним, головним, тому що цілі і завдання професійно-економічної підготовки студентів визначають склад і зміст решти складників моделі.

Концептуально-методологічний блок. На основі аналізу наявних наукових праць доведено, що методологія формування економічної компетентності майбутніх фахівців-фермерів має враховувати вимоги і положення компетентісного, системного, синергетичного діяльнісного, особистісно-орієнтованого, середовищного, аксіологічного наукових підходів.

На сучасному етапі розвитку освіти *компетентнісний підхід* визнано провідною концептуальною

основою реформування та модернізації освітнього процесу. Як зазначає О. Радкевич, цей підхід орієнтований на всебічний розвиток особистості через самореалізацію в різних сферах життєдіяльності – пізнавальній, професійній, соціальній та особистісній [13, с. 212].

У межах нашого дослідження дотримання принципів компетентісної методології дало змогу: ґрунтовно проаналізувати економічну компетентність як ключовий компонент професіоналізму майбутніх фахівців-фермерів; визначити її структурні елементи; розробити методичні рекомендації щодо ефективної професійно-економічної підготовки у закладах фахової передвищої освіти.

Важливу роль у дослідженні відіграє *системний підхід*, який дозволяє розглядати процес формування економічної компетентності як цілісну систему взаємопов'язаних компонентів: мотиваційно-ціннісного, когнітивного, діяльнісного та особистісно-рефлексивного [4, с. 61]. Це забезпечило цілісне бачення досліджуваного феномену; виявлення взаємозв'язків між компонентами; визначення педагогічних умов ефективного функціонування освітньої системи; розробку та впровадження методики системного формування економічної компетентності.

Тісно пов'язаний із системним є *діяльнісний підхід*, який акцентує увагу не лише на засвоєнні знань, а й на формуванні здатності до їх практичного застосування в реальних ситуаціях [15, с. 66]. Цей підхід передбачає поступове залучення студентів до різних видів навчальної діяльності – від пояснювально-ілюстративної до проблемно-дослідницької, що стало основою для розробки поетапної методики формування економічної компетентності.

Особистісно-орієнтований підхід, що базується на принципі людиноцентризму, забезпечує врахування індивідуальних особливостей студентів, сприяє розвитку їхнього творчого потенціалу, самореалізації та формуванню суб'єктного досвіду. Його інтеграція в дослідження дала можливість зосередити увагу на розвитку особистісно-професійних якостей майбутніх фахівців.

Синергетичний підхід, у свою чергу, забезпечив розгляд освітнього процесу як самоорганізованої, динамічної системи, що функціонує на основі взаємодії її складників. Це уможливило виявлення механізмів функціонування освітньої системи, її адаптивності до змін та міждисциплінарну природу.

Інтегративний підхід, як зазначає Р. Курок, передбачає об'єднання всіх складників освітнього процесу з метою досягнення його цілісності [9, с. 145]. У нашому дослідженні цей підхід реалізовано через: інтеграцію економічних знань у зміст фахових дисциплін; координацію зусиль педагогів у межах освітньо-професійної програми; розробку

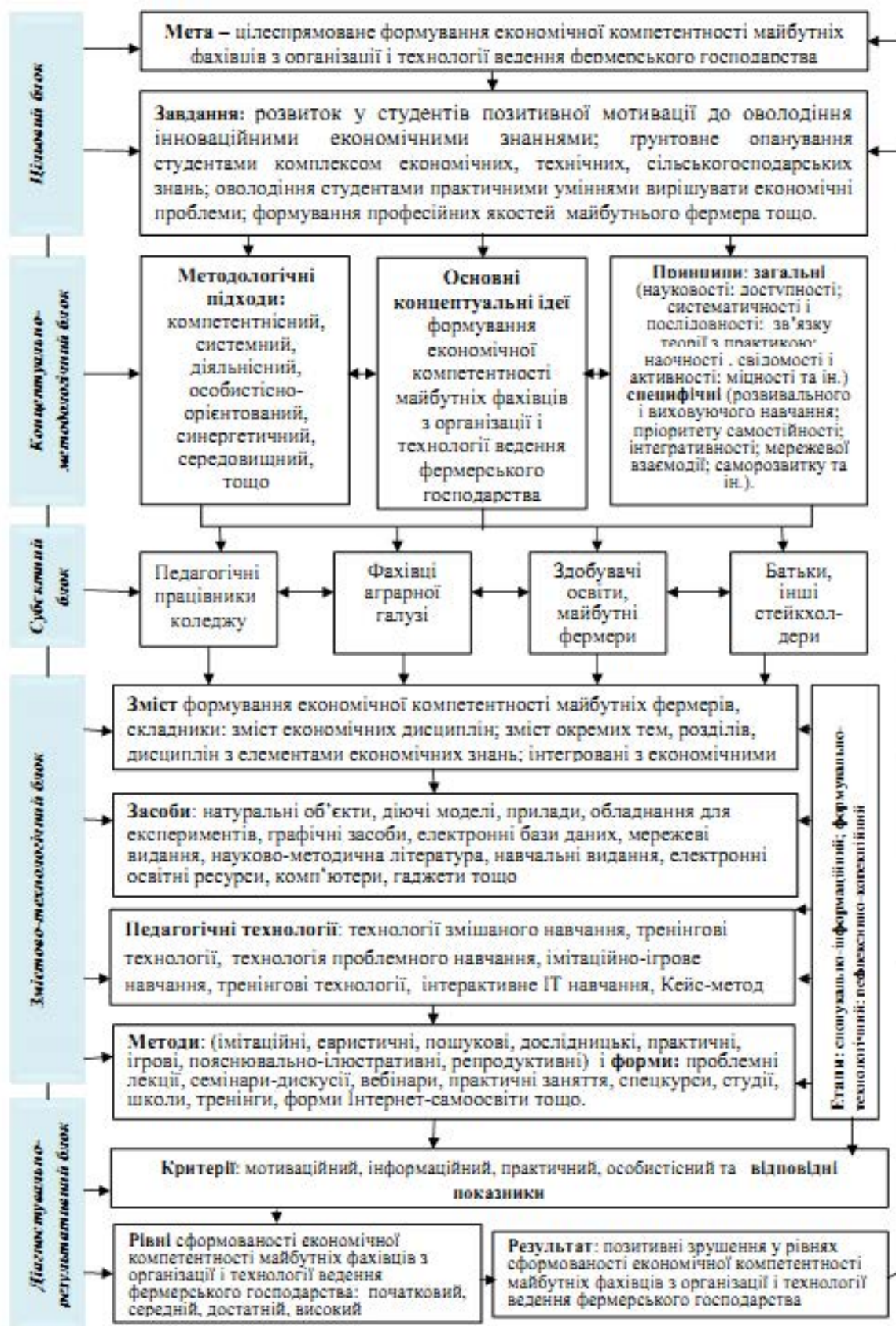

Рис. 1. Модель формування економічної компетентності майбутніх фахівців з організації і технології ведення фермерського господарства

та впровадження спецкурсу «Розвиток економічної компетентності майбутніх фермерів», що поєднує матеріали з різних галузей знань.

Спрогнозовано, що комплексне врахування положень і вимог схарактеризованих основних (компетентнісного, системного, діяльнісного, особистісно-орієнтованого, синергетичного, інтегративного) і, меншою мірою, деяких інших (інформаційного, гуманітарного, технологічного, середовищного, аксіологічного, акмеологічного) наукових підходів дозволить ефективно розв'язати цілі і завдання досліджуваного процесу шляхом дотримання певних принципів: загальних (науковості; доступності; систематичності і послідовності; зв'язку теорії з практикою; наочності, свідомості і активності; міцності та ін.) та специфічних (розвивального і виховуючого навчання; пріоритету самостійності; інтегративності; мережевої взаємодії; саморозвитку та ін.).

До основних концептуальних ідей розвитку досліджуваного феномену відносимо положення, що відображені у змісті обґрунтованих педагогічних умов: системно-послідовний розвиток у студентів позитивної мотивації до опанування інноваційними, перспективними економічними знаннями; модернізація змісту освітньо-професійних програм підготовки фахівців з організації і ведення фермерського господарства шляхом упровадження інтегрованих курсів економічного характеру; «економізація» змісту дисциплін фахової підготовки (інтеграція елементів економічних знань з матеріалом фахових дисциплін; створення сприятливого інформаційно-освітнього середовища у коледжі для індивідуальної професійно-економічної підготовки студентів [8].

Включення до моделі *суб'єктного блоку* зумовлено системним підходом, згідно з яким освітній процес розглядається як взаємодія суб'єктів педагогічної діяльності.

Змістово-технологічний блок охоплює етапи формування економічної компетентності (спонукально-інформаційний, формувально-технологічний, рефлексивно-корекційний), зміст навчання, педагогічні технології, методи та форми організації освітнього процесу. Зміст передбачає не лише економічні дисципліни, а й «економізовані» фахові курси та інтегровані навчальні модулі. До ефективних педагогічних технологій віднесено: змішане навчання, тренінгові технології, проблемне навчання, імітаційно-ігрові методи, інтерактивне ІТ-навчання, кейс-метод тощо.

Діагностувально-результативний блок призначений для оцінювання ефективності формування економічної компетентності майбутніх фермерів. Він включає систему критеріїв (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, особистісний) з відповідними показниками, що дозволяють визначити рівень сформованості компетентності

(початковий, середній, достатній, високий) та здійснювати корекцію освітнього процесу.

Висновки. Отже, представлена структурна модель розвитку економічної компетентності бакалаврів з організації і технології ведення фермерського господарства відображає мету, обґрунтовані завдання, методологічні підходи, принципи, фактори, педагогічні умови, етапи, структурні компоненти, критерії, показники досліджуваного феномена.

Подальші наукові дослідження будуть зосереджені на розробленні та вдосконаленні методики впровадження запропонованої моделі педагогічної системи, спрямованої на ефективний розвиток економічної компетентності майбутніх фахівців-фермерів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Богоніс О. М. Формування економічної компетентності майбутніх молодших спеціалістів готельного та ресторанного сервісу в професійному коледжі: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2018. 322 с.
2. Бороzeneць Н. Критерії та показники сформованості дослідницької компетентності студентів аграрних ЗВО. *Вісник КрНУ імені Михайла Остроградського*. 2023. Вип. 1(138). С. 120-124. DOI <https://doi.org/10.32782/1995-0519.2023.1.17>.
3. Вітер С. А. Формування економічної компетентності молодших спеціалістів у процесі фахової підготовки в агротехнічних коледжах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2014. 253 с.
4. Галузяк В. М., Сметанський М. І., Шахов В. І. Педагогіка: навч. посіб. Вінниця: Держ. картограф. ф-ка, 2007. 400 с.
5. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник : гол. ред. Світлана Головка. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
6. Дубасенюк О.А. Концептуальні моделі педагогічної освіти: наукові пошуки та здобутки. *Професійно-педагогічна освіта: сучасні концептуальні моделі та тенденції розвитку*: монографія / Авт. кол. О.А. Дубасенюк та ін. / За заг. ред. проф. О.А. Дубасенюк: Вид. 2-е, доп. Житомир: Видво ЖДУ ім. І. Франка, 2008. С. 8-29.
7. Кабиш М. Ю. Система розвитку педагогічної майстерності викладачів загальноосвітніх дисциплін закладів професійної освіти: дис. ... док-ра. пед. наук : 13.00.04. Інститут професійної освіти НАПН України, Київ, 2024. 600 с.
8. Костючик А. Л. Фактори розвитку економічної компетентності майбутніх фахових молодших бакалаврів з організації і технології ведення фермерського господарства: *Інноваційна професійна освіта. – Спецвипуск 7(20). Модернізація освітніх програм підготовки здобувачів вищої освіти в контексті глобальних і національних викликів: матеріали VI Всеукраїнського науково–практичного семінару* / . ІПО НАПН України, м. Київ, Україна, 2024. С. 89-99.
9. Курок Р. О. Розвиток правової компетентності педагогічних працівників економічних коледжів: тео-

рія і методика: монографія. Київ: ТОВ «ЦП «КОМП-РИНТ», 2022. 422 с.

10. Лодатко Є. О. Педагогічне моделювання: монографія. Черкаси: Видавець Гордієнко Є. І., 2021. 184 с.

11. Олійник Н. Формування професійної компетентності студентів-аграріїв. *Інноватика у вихованні*. 2020. Вип. 12. С. 183–191. doi:10.35619/IIU.V1I12.291.

12. Осадчий І. Г. Педагогічне моделювання: що важливо знати педагогу? *Народна освіта*. 2016. Вип. 1. С. 60-68.

13. Радкевич О. П. Теорія і практика розвитку правової культури педагогічних працівників закладів професійної освіти: монографія. Київ: Майстер Книг, 2020. 400 с.

14. Рябова М. В. Структурно-змістова модель методичного супроводу самостійної роботи студентів в умовах дистанційного навчання. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія*. 2016. № 47. С. 102-107. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_pp_2016_47_23

15. Сорочун І. І. Роль діяльнісного підходу у процесі становлення педагога нового покоління. *«Молодий вчений»*. № 12. 2018. С. 63-67. <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/12.1/15.pdf>

16. Соціологія : короткий енциклопедичний словник / уклад.: В. І. Волович, В. І. Тарасенко, М. В. Захарченко та ін. ; під заг. ред. В.І. Воловича. Київ: Укр. центр духовної культури, 1998. 736 с.